

POBUDA ZA POGODBO O NOVEM SLOVENSKEM NACIONALNEM PROGRAMU

Podpisani verjamem, da potrebuje Slovenija v sedanjem času težke socialne in gospodarske krize, v kateri se je znašla dvajset let po plebiscitnem soglasju za suvereno Slovenijo, novo zavezujočo pogodbo o novem slovenskem nacionalnem programu.

V sedanjem predvolilnem času se je izkazalo, da samo ena stranka ne bo dobila v Državnem zboru novega sklica absolutne, celo ustavne večine za svojo strateško vizijo. Nobena stranka za svoj program gospodarskih, družbenih in ustavnih reform, se pravi nujnih korenitih sprememb za Slovenijo, na volitvah ne more dobiti sama dovolj močnega mandata.

Brez dialoga, sinergije in dogovora o skupni strategiji za rešitev sedanje krize se ne bo zgodilo nič razvojno prodornega in uspešnega. Zato je nujna zavezujoča pogodba med glavnimi slovenskimi političnimi skupinami, ki jim bodo volilci izkazali zaupanje na decembrskih volitvah, o vrsti konkretnih ukrepov.

Ukrepi morajo biti utemeljeni na prepričljivi viziji svobodne, ustvarjalne in sproščene Slovenije. Gospodarstva, ki ga ne bo več utesnjevala državna kontrola in prisila. Civilne družbe, ki se bo sprijaznila z nujnimi reformami javnih služb. In političnih tekmecev, ki se bodo borili za mandat volilcev strpno, brez nepomirljivih ideoloških sporov izpred sedemdesetih (1940-1945) in izpred dvajsetih let (1990-1991).

Potrebna bo sinergija za novo slovensko ustavno, gospodarsko in družbeno pogodbo. Ko bo dogovorjena in ko bo zavezujoča, bo upravičen tudi novi optimizem glede slovenske prihodnosti.

Za volivce je ločitev ideologije od realnih razvojnih strategij dobrodošla. Daje jim nove možnosti izbire in preprečuje, da bi se identitetna politika še naprej obešala na strategijo razvoja Slovenije.

Dobrodošel je tudi razmislek o koaliciji ustavne večine in širokega nacionalnega konsenza za program modernizacije in racionalizacije slovenskega ustavnega sistema.

Konec slovenske tranzicije se pravkar začnja. V zadnjih dveh desetletjih namreč tranzicijski procesi niso bili dokončani. Slovenska zgodba o uspehu se je izkazala za zgodbo o neuspehu in o zadržanem razvoju.

Sedanji avtor ne dvomi, da tudi sedaj ne bo šlo brez ponovitve preizkušenega modela projektnega in problemskega sodelovanja iz let 1990 in 1991 ter 2004.

Če dosedanji Zbor za republiko ne bo pripravljen sprožiti in voditi omenjenega projekta sodelovanja za nov nacionalni program in za novo slovensko pogodbo, dajem pobudo za sodelovanje vseh ljudi dobre volje na novih podlagah.

Peter Jambrek, 14.11.2011.

Priloga:

Pogodba o programu za ponovni zagon Slovenije

POGODBA O PROGRAMU ZA PONOVI ZAGON SLOVENIJE

Vsebina

Bivši nedemokratski režim kot farsa	2
Kriza slovenskega hibridnega, tranzicijskega in etatističnega sistema.....	3
Svobodomiselnost izročila slovenske pomladi	6
Novo ustavno soglasje	9
Slovenska gospodarska in socialna pogodba	10
Zaveza nove slovenske Vlade:.....	12

Bivši nedemokratski režim kot farsa

Vsi znaki kažejo, da sta Pahorjeva vlada v odhajanju in njena koalicija v resnici delali zelo slabo, da sta padali iz afere v afero, iz krize v krizo, iz škandala v škandal, da sta izkazovali popolno nesposobnost na vseh področjih, da se nista znali samo-organizirati, da nista vedeli, kaj sploh hočeta, da jima je spodletelo, česar sta se lotili. Kljub temu se mi zdi verjetno, da tudi vse prejšnje slovenske vlade, mislim predvsem na Drnovškove in Ropovo vlado, niso bile boljše od sedanje. Pahorjeva je imela v primerjavi s prejšnjimi smolo, da je sedela v sedlu shiranega tranzicijskega sistema, ki ga nobena ostroga ali bič nista mogla spraviti niti v lahen drnec. Shirano kljuse je seveda prispodoba aktualnega stanja slovenske napol demokratične, hibridne etatistično-tržne kontinuitete bivšega nedemokratskega režima. Njegovi ostanki se še od leta 1990 dalje vztrajno motovili po vseh porah slovenske družbe in države.

Pahorjeva vlada je imela smolo, da je prevzela mandat v času dveh za Slovenijo vzporednih kriz – svetovne in domače, tranzicijske. V tem času se slovenski tranzicijski hibrid približuje svojemu dnu, ko upajmo, da ni možno pasti še globlje. Kar konkretno pomeni, da državi zmanjkuje denarja na vseh koncih in krajih. Pahorjeva vlada ni mogla več dostojno plačevati niti svojega propagandnega aparata. Zato mora ta ustroj - od časopisov, radijev do televizij - tudi sam poskrbeti za preživetje. Medij pa preživi na tržišču, če objavlja prave novice, izsledke samostojnih novinarskih raziskav, če razkriva probleme, krizna stanja, skratka tudi slabe vesti in kritična mnenja. Zato so bili slovenski mediji zaradi lastnega interesa prisiljeni poročati vedno pogostejše tudi o slabih ukrepih njihove »lastne« - »leve« vlade. Počasi odraščajo tudi slovenski bralci in gledalci in mladi vedno manj ali sploh ne berejo več tiskanih časopisov. Mogoče so bili problemi pred desetimi, petnajstimi leti enako zoprni kot letos, samo da prihajajo danes lažje na površje in do izraza kot doslej. Ni izključeno, da je bila Drnovškova »zgodba o uspehu« še bolj problematična od zgodbe Pahorjeve vlade.

Vse vzvode zakonodajne in upravne oblasti v državi je imela od začetka svojega mandata Pahorjeva vladna koalicija in nihče drug, najmanj seveda opozicija. Vedno je tako, ne glede na to, kateri politični opciji je v tem ali onem mandatu ljudstvo na volitvah podelilo demokratično legitimiteto. Za stanje v državi odgovarja parlamentarna večina in njena vlada, ne pa »politika nasploh«, »nesposobni politiki«, »oblast kar tako«, »politična elita«, ipd. Čeprav je razumljivo, da nepriljubljena in nesposobna vladna koalicija v slabih časih želi prevaliti odgovornost za krizne razmere na kogarkoli drugega. »Velikodušno« je pripravljena deliti odgovornost – seveda pa ne konkretne oblasti – s komerkoli, najraje kar z opozicijo. Seveda so to zgodbo Pahorjeve vlade kupili oziroma jo še kupujejo le še zelo zvesti in zelo lahkoverni volivci.

Kriza slovenskega hibridnega, tranzicijskega in etatističnega sistema

Kaj je ključni sistemski problem Slovenije in njegov strukturni izvor? Zanimati nas mora, kaj je pod površino sedanjega kriznega stanja, kaj ga torej pogojuje? Zakaj je Republika Slovenija padla po bruto družbenem proizvodu bolj kot večina držav Evropske unije?

Če nas zanima bistvo sedanje slovenske sistemske krize, se pokaže odgovornost vladnih in opozicijskih strank, celo vse države in njenih ustanov v luči njihove strukturne ter institucionalne pogojenosti: Ključni izvor sedanje krize je hipertrofirana država sama, je nenormalno obsežna državna kontrola in regulacija vseh subsystemov, ustanov, organizacij – in državljanov kot svobodnih osebnosti. Slovenska država intervenira na področja, ki naj bi bila avtonomna v bistveno večji meri kot to počnejo »normalne« države. Tradicijo svobodnega podjetništva in politične demokracije pa imajo »stare demokracije« zahodne in severne Evrope, po katerih se Slovenci radi zgledujemo, in seveda razviti anglosaški svet. To pa so »stare demokracije« zahodne in severne Evrope.

Prvi in povsem nedopustni, čeprav razumljivi vzrok sedanje zaostrene krize slovenskega sistema je v tem, da ima prav ta, pogojno demokratična slovenska država, še vedno preveč oblastnih pristojnosti - da odloča, intervenira, predpisuje, nadzoruje in urejuje veliko večji obseg ekonomskih in socialnih razmerij kot to počnejo vlade »normalnih« držav. Konkretno, nesorazmerno velik del primarnega sektorja slovenskega gospodarstva je še vedno v izključni ali večinski lasti države. Isto velja za vseh pet infrastrukturnih področij, od komunale, transporta, telekomunikacij in energetike do nepremičnin. Javne službe so še vedno zgolj javne, z zanemarljivimi deleži zasebne pobude in konkurence v zdravstvu, šolstvu, pokojninskem, zdravstvenem in socialnem zavarovalništvu. Finančni sektor, zlasti banke in zavarovalnice so v nenormalno velikem obsegu v državni lasti. Država jih kot strateški ali portfeljski lastnik sama upravlja, ali pa jih nadzoruje in ureja na podlagi obveznih predpisov preko številnih javnih agencij, direktij, uprav, inšpekcij in zbornic.

Po domače bi rekli, da ta hibridni, še vedno tranzicijski sistem »ni ne miš ne tič«, je »malo mešano« države in tržišča. Če smo natančni, je prave konkurence na ravni primarnega sektorja slovenske ekonomije bolj malo. Več je monopolov in napol monopolnih situacij. Skoraj nič zdrave tekmovalnosti ni na področjih infrastrukture in javnih služb. Posledično velik del gospodarstva – velika podjetja v državni in napol državni lasti – niso donosna ali delajo z izgubo. Vendar ne propadejo - ker jih država »sanira« in »dokapitalizira« - seveda z denarjem davkoplačevalcev. Kar pomeni, da je krog proizvodnje permanentne krize zaprt. Kot da bi bilo v nacionalnem interesu, da državljanji plačujejo čim več davkov za čim več stvari. Davkov, ki jih država pobira, da bi financirala podjetja in službe, ki proizvajajo izgube in nekurantno robo – od slabe izobrazbe, čakalnih vrst v ambulantah, pošvedranih cest, do drage in slabe hrane na policah domačih veletrgovcev.

Politiki so v službi tega sistema. Pahorjeva vlada je zgolj mešetarila in blažila trenja znotraj vsega navidez samodejno delujočega ustroja. Subjekti slovenskega hibridnega sistema zato niso usposobljeni za spopad s podjetniškimi in političnimi tekmeci, ki so se morali dokazati in obstati v trdih konkurenčnih spopadih. Še slabše jim gre v zadnjih letih, ko zahtevajo krizne razmere na svetovnih tržiščih še posebno trdoživost. Tranzicijski sistem sam je postal očitno neučinkovit že kmalu po vstopu Slovenije v Evropsko unijo in druge mednarodne povezave. Za povsem neodpornega pa se je pokazal v času svetovne gospodarske krize, ki zadaja zadnje udarce vsem od komunizma podedovanim »kontinuitetnim«, »tranzicijskim«, »napol demokratičnim«, »napol tržnim« - »hibridnim« nacionalnim sistemom.

Globina aktualne slovenske krize je izmerljiva z njeno koledarsko dolgotrajnostjo, s številom brezposelnih, z deležem bankrotiranih podjetij vseh velikosti, od velikih korporacij do malih družinskih podjetij, z naraščanjem zadolženosti države in gospodarstva, s padajočim položajem Slovenije na svetovnih lestvicah gospodarske konkurenčnosti in politične demokracije, z rekordno nizkim zaupanjem ljudi v aktualno vlado in v koalicijske stranke.

V demokraciji je popolnoma jasno, da je za stanje v državi odgovorna vlada – zgolj ona nadzoruje vse vzvode zakonodajne in izvršilne oblasti. V specifično slovenskih razmerah je Pahorjeva vlada, kot vse dosedanje »leve« trazijske vlade, delovala v zanjo prijaznem medijskem, sodniškem in šolskem okolju. Zato je treba natančno opredeliti subjekt, ki je odgovoren za aktualno krizno stanje v državi. To ni samo vlada, ali samo njen predsednik, ne samo ministri, ali koalicija, ali politične stranke, ki sestavljajo koalicijo in so dale mandat aktualni vladi. Pravi in ključni subjekt, ki je javno in demokratično odgovoren za stanje v državi, je celovita, kohezivna in notranje dobro urejena politična opcija, ki ima razpoznavne skupne interese, javno zakriti, pa v praksi delujoči program ohranitve obstoječega stanja – in seveda skupni zgodovinski izvor, z več desetletno kontinuiteto vladanja. Gre za empirično dokazljiv »skoraj« samodejno delujoči sestav korporacijskih in birokratskih interesov slovenskega hibridnega, napol privatiziranega bivšega etatičnega sistema.

Bližnje parlamentarne in predsedniške volitve so zato sicer nujni, ne pa tudi zadostni pogoj za razvojni preboj. Zakaj? Najprej zato, ker so vse slovenske politične stranke bolj ali manj navezane na - in odvisne od - »globoke države«. »Bolj ali manj« - nekatere v celoti in brez zadržkov, druge le v določenih pogledih ali interesnih segmentih. Ne dvomim, da bi znal vsak politični insider precej natančno identificirati in izmeriti stopnjo in naravo odvisnosti konkretne politične stranke od njenih sponzorjev, »botrov«, lobijev, korporacijskih interesov in kapitalskih omrežij.

V praksi pa demokracija vendar sloni na profesionalnih politikih. Politika je njihov poklic, služba, zaposlitev, za katero dobivajo plačo. Vsaka politična stranka ima svoje vidne člane, ki delujejo v aktualni vladi ali so na »stand-by« v vladi v senci, delajo v ministrstvih, v strankinem aparatu, v državnem zboru in tako naprej. Tudi profesionalni politiki so racionalna bitja, lojalna svojemu poklicu. Če pa so v tem poklicu dovolj dolgo, se pričnejo ne glede na stranko, za katero delajo, identificirati z vsem političnim razredom, torej s plastjo poklicnih politikov. Kar pomeni, da so njihovi osebni privilegiji ter moč stranke v veliki meri odvisni od moči političnega razreda kot celote. Bojim se, da je iz tega razloga težko pričakovati, da bi katerikoli poklicni politik odžagal vejo, na kateri sedi skupaj s svojo stranko – torej državo, njena lastniška upravičenja in njen proračun. Prej bi verjeli, da jo bo žagal glasno in opazno, z majhnim in skrhanim nožkom. Zato je težko verjeti, da bi katerikoli poklicni politik na oblasti zlahka glasoval za umik in krčenje državnih pristojnosti - in se tako odrekel svoji lastni politični moči. Pravzaprav gre za to, kdo naj nadzoruje denar – tisti ki ga ustvari, ali država, ki ga vzame.

Značilni primer so državne banke. Težko je najti en sam dober razlog zaradi katerega bi morala biti banka v lasti države. Mogoče je kak razlog, da je v slovenski, ne pa v državni lasti. Obseg »slabih kreditov«, ki so si ga nakopale izključno slovenske državne, ne pa tudi zasebne banke, dokazuje, da je bila državna lastniška kontrola nestrokovna, neodgovorna, ekscesno draga in neracionalna. Z vidika državljanov kot davkoplačevalcev se je izkazala za pretvezo, da država zlorabi politično na videz nevtralno ustanovo banke za arbitrarne politične namene: Najprej se proračunski denar v obliki »dokapitalizacij« prelije v državne banke, tu pa se po navodilih ali s soglasjem vlade pod kopreno bančnih skrivnosti porabi za financiranje projektov in organizacij, za katere državljanji niso nikoli glasovali.

Pa argument »javnega«, »državnega« ali »nacionalnega« interesa? V ta namen razpolaga država z ustavno in zakonito institucijo centralne banke – Banke Slovenije - v katere

pristojnosti je, med drugim, da skrbi za splošno likvidnost plačevanja v državi, za likvidnost bank in hranilnic in za njihovo kontrolo. Prav samostojnost monetarne oblasti v razmerju do drugih vej oblasti slednji zagotavlja, da deluje na podlagi nacionalnega interesa, ki je širši od ožje državnega. Torej je potrebno vprašati, kaj so počeli in kaj počnejo guvernerji slovenske centralne banke in kakšna je njihova odgovornost za stanje finančnega sektorja te države.

Ali naj bi torej bilo v »nacionalnem interesu« državna lastniško obvladovanje NLB in kakšnih drugih večjih državnih podjetij? »Nacionalni interes« je pogojno treba šteti zgolj za ideološko frazo, skovano za dnevno politične potrebe. Mogoče ima kako strokovno vsebino v ekonomiji. Z vidika ustavnega prava pa bi bil pojem nacionalnega interesa še najbližje »legitimnim ciljem«, na podlagi katerih država poseže v pravice fizične ali pravne osebe. V tem pomenu je »nacionalni interes« istoveten s praktično vsem, kar počne javna oblast – dokler njenega ukrepa ne razveljavi sodišče, ker je, na primer, nesorazmeren ali nezakonit. V vsakdanji rabi, še posebej v političnem in novinarskem govoru pa je nacionalni interes skrajno izmuzljiv, nedoločen in primeren za vsakršno opravičilo. Slovenci se – glej referendum - še glede državne meje na morju nismo znali sporazumeti o »nacionalnem interesu«, enako o vprašanju, ali so v nacionalnem interesu zaprti ali odprti arhivi in taka ali drugačna pokojninska doba. Kaj pa je »Wealth of Nations«? Bogastvo države ali bogastvo njenih državljanov? Denar v žepu Slovencev ali v trezorju državne banke? V žepu nekdanjega direktorja banke, ali v bančnem kreditu slovenske pivovarne ali veletrgovine?

Svobodomiselna izročila slovenske pomladi

Zgoščeni čas petih let od 1987 do 1992 ostaja za krog Nove revije in za širše koncentrične kroge javnega dogajanja tistega časa – zaokrožen in razpoznaven predvsem na podlagi osebnih pogovorov, skupnih javnih nastopov, izmenjave avtorskih besedil ali njihovega skupnega pisanja. Večina vsega, kar je bilo v tistem času povedanega, je tako ali drugače objavljeno, ne nazadnje v obliki osebnih zapiskov in dokumentov; nekaj tega hrani tudi Arhiv Slovenije.

Vsaj med intelektualci kroga Nove revije, pa tudi v njemu bližnjih krogih katoliških intelektualcev in nekaterih mlajših kolegov, recimo iz kroga Časopisa za kritiko znanosti, je bilo skoraj popolno soglasje o stanju družbe in duha in o programu izhoda iz krize – v omenjenem zgoščenem zgodovinskem času inavguracije demokracije, ustanovitve slovenske države in uveljavitve nove ustave. Vsak ga je beležil na svoj avtorski način, pogledi pa so se dopolnjevali v skupno – in prepričljivo podobo, ki je bila humus skupnih javnih dejanj, recimo od programskih zbornikov Nove revije in zasnov nove ustave, do pobude za plebiscit.

Drugače povedano, danes, po več kot dvajsetih letih, je potrebno z miselno strogostjo in poštenjem razumeti in spoštovati tedanje bistvene prvine nacionalnega avtorsko oblikovanega programa v njihovi izvorni zgodovinski vsebini. Gre za javnosti dostopne, objavljene in arhivirane avtorske ideje, ki predstavljajo za enkrat še neponovljeno narodovo soglasje o takrat novi in sedaj veljavni notranji in zunanji konstituciji Slovenije.

Leta 1989, 1990 in 1991 ni bilo dovolj velikega strukturnega preloma. Ključno vprašanje pa je, zakaj – slovensko civilno družbo, gospodarstvo, lokalne skupnosti, kulturo, vse ustanove in organizacije, ki naj bi bile avtonomne v razmerju do države, še vedno, po dvajsetih letih demokracije in tržnega gospodarstva, v nenavadno veliki meri duši težak politični pokrov.

Gotovo stranke kontinuitete najbolj vidno in prizadevno ohranjajo homeostazo subsystema slovenske »globoke države.« Pa tudi Demosove, pomladne stranke so pridno sodelovale pri njegovem vzdrževanju, bodisi ko so sodelovale v vladnih koalicijah, ali ko – so oblikovale svoje vlade. Tudi v mandatu vlade, ki jo je – podprl Zbor za republiko v volilnem letu 2004, ni prišlo do razvojnega preboja na podlagi pobega civilne družbe in zasebnega gospodarstva izpod lastniške in upravne kontrole državnega aparata, čeprav je bila prav »sproščena Slovenija« – nosilna vizija Zbora za republiko in čeprav je bil program »Sproščene Slovenije« – na podlagi izstavljenega »Obračuna za prihodnost« – objavljen že na prelomu tisočletja. Tudi za današnjo rabo se ga ne bi dalo napisati dosti drugače ali bolje. Recimo: »...zaustaviti in odpraviti je potrebno organiziranje gospodarskih in finančnih monopolov, ki preprečujejo svobodno podjetništvo in tržno konkurenco v škodo potrošnikov oziroma kupcev njihovih proizvodov...«

Ali se je potemtakem prva slovenska republika nekako izpela? Ravno obratno. Slovenija je imela dvojno srečo pri snovanju novega ustavnega sistema od začetka leta 1987 do konca leta 1991, ko je bila sprejeta sedaj veljavna ustava. V 57. številki Nove revije je bil najprej objavljen nacionalni program svobodne družbe, države in kulture. Sledila je Pisateljska ustava, ki je načrtala model liberalne ustave, za katerega so se Slovenci spontano odločili že od leta 1988 dalje, pred vsemi drugimi srednje in vzhodnoevropskimi narodi, ki so se takrat skušali osvoboditi izpod sovjetskega, v našem primeru jugoslovanskega nedemokratskega režima. V začetku leta 1987, ko je izšla 57. številka in leta 1988, ko smo pisali in urejali Pisateljsko ustavo, je bilo do padca berlinskega zidu še približno leto in pol. Takrat nismo vedeli, da bo sovjetski komunizem implodiral, jugoslovanski pa eksplodiral v roku manj kot dveh let. Nasprotno, verjetnejše so bile prognoze o »stoletnem preživetju« komunizma v različnih regionalnih, prilagojenih in reformiranih variantah.

Pisateljska ustava leta 1988 ni bila napisana v pričakovanju njene skorajšnje uveljavitve. Motiviral jo je intelektualni odpor do ideoloških nesmislov tedanje »Kardeljeve ustave« ter

graditev ustavnega mostu do zahodnih demokracij in njihovih mednarodnih ustavnih izročil. Napisana je bila »za v predal«, za potrebe »boljših časov«. Kmalu pa se je izkazalo, da je postala – kot je povedal pisatelj Jože Snoj – kvas ustavnega procesa po prvih svobodnih volitvah aprila 1990. Pisateljska ustava je bila odraz tedanje svobodomiselnosti - ne samo kritičnih intelektualcev, ampak tudi širokih plasti slovenskega ljudstva. Poznejši dokaz je bila množična podpora Odboru za varstvo človekovih pravic ter plebiscitu, ki je zapečatil slovensko osvoboditev. Tudi v Podvinu, avgusta 1990, so avtorji prvega uradnega osnutka nove slovenske ustave vzeli za izhodišče in podlago Pisateljsko ustavo, skupaj z njenimi svobodomiselnimi določili. Dragoceni zgodovinski izvor veljavne slovenske ustave temelji torej na ustavnih izročilih svobode in dostojanstva posameznika, svobodne demokratične družbe ter pravice slovenskega naroda do samoodločbe - kot podlage ustavne suverenosti države v odnosu do drugih mednarodnih subjektov.

To so ti trije temelji, ki so bili oblikovani v odporu do sistema ustavno urejene nesvobode, in tudi zato predstavljajo legitimni temelj današnje slovenske ustave. Z vsem spoštovanjem do kakršnihkoli inovacij in popravkov sedanje ustave sem torej prepričan, da njenih ključnih določil ni potrebno, niti ni možno spremeniti. Veljavni model slovenske ustave izvira od temeljne svobodomiselne civilizacijske vrednote, da je v državi in družbi dovoljeno vse, kar ni izrecno prepovedano. Upošteva, da svoboda in pravice osebe segata zelo daleč, ne pa preko meje, kjer se začenjajo svoboščine in pravice druge osebe ali skupnosti: svojo roko lahko stegnem le do konice vašega nosu, in nič dlje. Že prve zasnove slovenske ustave so bile namenoma in načrtno uperjene proti državnemu obvladovanju posamezne osebe ter združenj in ustanov civilne družbe. To je bilo ključno v času zatona komunizma.

Ker in kolikor pa je omenjeni zaton dolgotrajen in še vedno aktualen, kolikor še vedno živimo v podaljšku bivšega režima, je svobodomiselni izvor današnje ustavnosti še vedno živ in »neusahljiv«. Plejada državnih in paradržavnih podjetij, velik del od bivšega režima podedovane inštitucionalne strukture razpada in propada pred očmi slovenske in mednarodne javnosti. »Tajkunski« prevzemi so prispevali le dodatni pospešek. Zato je slovenska kriza globja in dolgotrajnejša. Njen ključni izvor je paradržavni hibridni sistem osrednje regulacije in kontrole - kolikor ohranja monopole na državni ravni in kolikor blokira ustvarjalnost v gospodarstvu, kulturi in civilni družbi. Zato ni slučajno, da sta (bila) vizija sproščene Slovenije in ustavna vrednota svobodne demokratične družbe tako moteča za ideološki aparat zavrte, blokirane Slovenije. Dane Zajc je pred destimi leti v enem od svojih zadnjih javnih nastopov govoril, tudi napisal o tem stanju duha: »V mnogih člankih zasledimo izrazito škodoželjnost in privoščljivost žrtvi. Kar je značilno za malomeščanske duše. Kar ustvarja iz naše javnosti opravlljivo in ozkosrčno provinco.«

Iz komunizma smo se odločili pobegniti z zelo natančno predstavo o tem, kaj je na njem slabega – in kaj hočemo. Nismo pa pričakovali, da bo inercija starega tako močna in dolgotrajna. Veliko jih je celo verjelo propagandnim trikom o slovenski zgodbi o uspehu, o tranziciji, za katero naj bi bili zaslužni bivši direktorji samoupravnih organizacij, po novem »menedžerji« in končno »lastniki« slovenskih »korporacij«. Ta zgodba se je pred našimi očmi podrla kot hišica iz kart, podobno kot se je na Hrvaškem sesula Tudjmanova vizija države v lasti stotih režimu zvestih družin. Ostali pa so neplačani bančni krediti, tajkunsko prevzeta podjetja, bankroti in prisilne poravnave, brezposelni delavci, izpraznjen državni proračun in mednarodno prezadolžena država. Ampak to smo v bistvu vedeli že leta 1987 in prej, o tem smo pisali vsa naslednja desetletja, vsako leto na podlagi novih dejstev in dokazov. Vse je zabeleženo in objavljeno, od »Ure evropske resnice« iz leta 1997 in drugih »Pravočasnih opozoril«, ki so objavljena v omenjenem zborniku o »Sproščeni Sloveniji« - do »Novih prispevkov za slovenski nacionalni program« Zbora za republiko iz leta 2004 in naslednjih »Pravočasnih opozoril« istega miselnega kroga.

Se pravi, da se je potrebno vrniti k izvornim temeljem nastanka slovenske demokracije in slovenske državnosti. Pa ne samo državnosti, ampak tudi vloge civilne družbe in vloge posameznika, njegove svobodne pobude in ustvarjalnosti. Te predstave so bile tedaj jasne in so zapisane v veljavni ustavi.

Minilo je dvajset let od ustanovitve samostojne slovenske države. Takrat je Slovenijo v demokracijo in samostojno državo popeljal ravno Demos. Ali bi sedaj potreboval spet nekakšen Demos? Demos v letih 1990 – 1990 ter Zbor za republiko v letih 2004 sta sprejela za svoje slovensko svobodomiselno izročilo. Slednje se je vedno znova kar samo in nekako nepričakovano napolnilo z energijo v časih stiske, krize, negotovosti in kolektivnega glavobola. Zadnji čas bi bil, da bi postal demokratični etos stalnica življenja v republici, ne pa le občasno zdravilo slovenske kronične malais - izročila avtoritarnosti, ter posledičnega sosledja ubogljivosti in upornosti.

V začetku devetdesetih let je bil radikalni prelom. Takrat so se v Sloveniji spreminjala ustavna, politična, lastninska razmerja, gospodarske strategije. To je bil zgoščeni čas hitrega systemskega spreminjanja, iskanja povsem novih poti, prehod v podjetništvo z znanimi lastniki. Sledilo je skoraj dvajset let tranzicije, ki pa se je izkazala za nedokončano. Slovenija je veljala za zgodbo o uspehu, a se je izkazalo, da ni šlo za to, ampak za prikrivano in nedokončano tranzicijo, ki je ob ugodnih svetovnih gospodarskih razmerah lahko navidez uspešno vegetirala. Zdaj, v času zares hude svetovne krize, ki je pljusnila tudi v Slovenijo, pa se je izkazalo, da je slovenska zgodba o uspehu trhla in da imamo v resnici šele napol reformiran tranzicijski sistema. Šele kriza, ki nas je vse porinila v preizkušnjo, je razgalila to dejstvo.

Slovenska lastninska struktura je daleč od normalne, še vedno na pol poti med podržavljenim tako imenovanim družbenolastninskim gospodarstvom, starim etatističnim sistemom, ko je imela država popolno kontrolo, in zgolj delno lastninsko spremembo. Živimo v hibridnem sistemu, ki je nenavaden. Imamo napol privatizirana podjetja. Država je še vedno solastnica ali izključna lastnica pomembnega dela gospodarstva, finančnih institucij, zavarovalništva. Od nje je odvisno financiranje celotne infrastrukture, železniškega, cestnega gospodarstva, energetike. Država posega v gospodarstvo v bistveno večji meri kot normalne zahodne tržne demokracije. Dodatna oteževalna okoliščina je, da je Slovenija majhna država in da je majhno tudi slovensko gospodarstvo. Majhnost pa spodbuja nepopolno konkurenčnost nacionalnega gospodarstva in moč monopolov. Dvajset let od osamosvojitve se je izkazalo, da je Slovenija od bivšega komunizma kopirala veliko slabega, od sedanjega svetovnega kapitalizma pa tudi.

Novo ustavno soglasje

Vejavno ustavo bi se v marsičem dalo izboljšati. Leta 2003 so pisci »Podvinske ustave« organizirali majhen simpozij, na katerem so se drug drugemu potožili, da bi bila leta 1991 sprejeta ustava lahko boljša, če bila spoštljivejša do svojih travaux preparatoire. Kar so tedaj povedali, so tudi zabeležili in objavili. Leta 2005 se je ista malo spremenjena in dopolnjena skupina parkrat sestala z namenom, da pregleda ustavo z vidika njenega celovitega »remonta.« Zabeležena in pojasnjena je bila vrsta možnih in dobrodošliih ustavnih revizij. Kaj več od začetne pobude, evidence in razlage ni bilo narejenega. Vendar je bil opravljen težji del posla, ki bi se ga dalo brez težav pripeljati do celovitega elaborata. Projekt bi imel celo nekaj možnosti uveljavitve ustavne prenove, ker je bil zastavljen kot pobuda neodvisne, nepolitične in akademske skupine kvalificiranih posameznikov - nekdanjih predsednikov ustavnega sodišča, mednarodnih sodnikov in profesorjev ustavnega prava - brez kakršnihkoli »skritih« ali »višjih« ciljev in namenov.

Pravzaprav tedanji razpravljalci niso želeli pisati ustave na novo, ampak spremeniti njena posamezna določila, ki bi se jih dalo napisati bolje, razumljiveje ter upoštevaje razvoj ustavnopravne stroke. Oprli bi se tudi na izvirne zasnove Pisateljske in Podvinske ustave, ki so boljše od veljavne varovale človekovo dostojanstvo, njegovo osebno svobodo ter demokratično legitimnost in učinkovitost javne oblasti. Zastavljeno delo ne bi bilo odveč nadaljevati. Potrebni bi bili pa politični botri vseh barv, ki bi zaupali v strokovno delo in bi pustili v miru dokončati začetno nalogo.

Aktualna »Pogodba za spremembo ustave« pa naj bi omogočila tudi nekatere sistemske spremembe. Tisti, ki so sodelovali pri pisanju veljavne slovenske ustave, po večini štejejo veljavno ustavo za dovolj zanesljiv okvir za pravno ureditev temeljnih razmerij v državi. Velja pa jo v določenih pogledih izboljšati.

Pri trajnem mandatu sodnikov so zanesljivo možne izboljšave tako, da se ga omeji in obenem ohrani, ker sodnikom zagotavlja neodvisnost. Možen in verjetno dobrodošel bi bil manj političen način imenovanja sodnikov, kar bi utegnilo prispevati h krajšemu roku in večji kakovosti sojenja. Državni svet bi se lahko ukinil, država pa bi si tako brez večje škode prihranila stroške financiranja tega organa. Primeren se zdi predlog, da 30 poslancev ne bi več moglo predlagati referendumu, kar bi preprečilo referendumsko odločanje o praktično vsakem zakonu, s katerim ni zadovoljna opozicija. Pristojnosti predsednika republike so sicer v ustavi dobro urejene. Niso pa vsi zakoni, ki določajo predsednikovo delo, pod ustavno kontrolo. Vsaj deset pristojnosti predsednika, ki jih urejajo zakoni, je protiustavnih, čeprav bi se to vprašanje lahko končno uredilo že z vložitvijo ustrezne pobude na Ustavno sodišče; zaradi tega ni treba spreminjati ustave. Ustavno sodišče se je že večkrat izreklo o pristojnostih predsednika. Ustavne določbe, ki urejajo slovensko parlamentarno demokracijo, so jih relativno dobro uredile: predsednik države tudi lahko kogarkoli določi za kandidata za predsednika vlade; Ustava ga pri tem ne omejuje, ker je mandatar izvoljen v Državnem zboru. Zato je logično, da predsednik države v lastnem interesu za premijerja predlaga tistega, za katerega misli, da je najverjetneje, da bo tudi izvoljen.

Tudi regionalizacija Slovenije je sestavina ustavnega poglavja »Pogodbe za Slovenijo«. Vendar skladno s strokovnimi predlogi za pokrajine kot samoupravno in pogodbeno organiziran prostor za regionalne razvojne programe, ki odsvetujejo pokrajine kot »dvoživke« države in samouprave. Nujna prvina teritorialne organizacije države pa bi morali postati upravni okraji. Še najmanj sprejemljive so ambicije osredotočanja in politično arbitrarnega razporejanja proračunskih državnih sredstev v centru, v Ljubljani.

Slovenska gospodarska in socialna pogodba

Kaj bi prispevalo k rešitvi sedanje krizne situacije? »Novi obrazi« so se pojavili pred in seveda po prvih slovenskih demokratičnih volitvah. Bili so za tedanji čas sijajna osvežitev, bili so mladi in stari, intelektualci, kmetje in novi sindikalisti. Večina jih je bila neizkušenih, neveščih, nekateri so bili nerodni in naivni. Tedanji režimski mediji so izkoristili vsako majhno nerodnost, da so se norčevali iz Demosovih novih politikov, spomnimo se na primer televizijskih prenosov prvih Bučarjevih vodenj tedanje Skupščine. Stari režim sam pa je za svoje »nove obraze« uporabil poklicne politike iz vrst Zveze socialistične mladine.

Od prvih svobodnih volitev aprila leta 1990 naprej slovenska demokracija še kar zgledno deluje. Politične stranke sicer res še nimajo razpoznavnih programskih profilov, niti še niso zanesljivo prizemljene glede na interesne sloje svojih volilcev. Mediji in finančni sponzorji so še vedno nedopustno pristranski v korist strank statusa quo. Vendar so volitve navsezadnje dovolj poštene, stranke se pričkajo, združujejo in razdružujejo, ter občasno celo menjajo na oblasti.

Štiri leta - od 2004 do 2008 - je imela »desna« vlada, ki jo je promoviral tudi tedanji Zbor za republiko, priložnost nekaj narediti z Novo ljubljansko banko. Pa si ni pridobila niti marginalnega vpliva nanjo, niti je ni poskušala prodati – domačemu ali tujemu bančnemu podjetniku. Zdi se v »nacionalnem interesu«, če bi tudi to banko vodil podjetnik, ki iz lastniškega interesa ne bi sklepal »slabih« kreditnih poslov. Posledično vladi ne bi bilo potrebno prazniti proračuna za polnjenje bančne vreče brez dna.

Po sedanjem prostem padu, ki ga je neodgovorno in pasivno opazovala Pahorjeva »leva« vlada, se je bati, da bo prišlo najprej do trdega padca Slovenije na dno. Šele potem pa - morebiti, z veliko sreče - do katarze, do razpleta krize in do ponovnega vzgona. Vendar ne brez »solz in znoja«, in zanesljivo ne brez sposobnih krmarjev. Medtem pa, in neodvisno od razpletanja krize, se mi zdi najbolje, da vsak posebej negujemo, razvijamo in krepimo tiste sorazmerno neobgljene žepe civilno-družbene pobude, ki še delujejo. Mislim na zasebno gospodarstvo, zlasti na majhna, srednja in družinska podjetja, na mednarodno konkurenčne slovenske firme, na lokalne skupnosti in njihove mreže ustvarjalnih medosebnih odnosov, na individualno znanstveno in umetniško ter vsakršno intelektualno ustvarjalnost. Še posebej na ustrezne pobude, ki se porajajo brez državne pomoči in kljub političnim blokadam.

Razumljivo je, da se ne da preprečiti slovenskega dvojnega kriznega ciklusa, ki bo še kako leto ali dve ukrivljen navzdol. Če bo torej prišlo, kot kaže, do trdega padca na tla, bo amortizer, ki že ves čas blaži in mehča krizo predvsem trdoživost slovenskega družinskega in krajevnega socialnega omrežja na podlagi vzajemne pomoči in solidarnosti ljudi samih. Novi Vladi bo ta amortizer v precejšnjo pomoč. Ali pa bo uspela bistveno upočasniti in skrajšati ta dvojni krizni cikel – razpada specifično slovenskega hibridnega tranzicijskega sistema ter svetovne finančno-gospodarske krize – je težko predvideti. Niti še ni oblikovana prepričljiva in konkretna vizija za aktivno preobrazbo sedanje entropične, »uroborične« krize v katarzično in »hipokratsko«.

Glede na vsa dejstva zadnjega leta, dveh je Slovenija spet v prelomnem obdobju, ko se ključnim in temeljnim odločitvam ter ukrepom za izhod iz večplastne krize ne more izogniti. Kakor je že primerno, vsečno, za ljudi morda manj zahtevno, voditi postopno – gradualistično, kot pravijo ekonomisti - razvojno politiko, pa kaže, da si ta država in njeno gospodarstvo tega ne moreta več privoščiti. Če gremo naprej po ustaljenem tiru, če se nadaljuje status quo, je to pot v propad. Vse gre pri nas do te mere navzdol, da je nevzdržno. Nekaj je treba narediti.

Strategija ključnih ukrepov za izhod iz krize je nujna. V demokratičnem vrenju pred volitvami je potrebno določiti urgentne ukrepe, da katerih naj bi se ljudje opredelili.

Najbolj očitna je strategija ohranjanja statusa quo, z nekaj dekorativnimi, lepotnimi popravki in spremembami – z namenom, da se v bistvu ne bi nič spremenilo in da bi se ohranila obstoječa razmerja. Da bi zlasti država ohranila svojo vlogo korita, okoli katerega se drenjajo vse sorte interesnih skupin. Tudi gospodarstvo samo se je že postavilo v to vrsto.

Jasno postaja, da bo za izhod iz krize nujna »Nova pogodba«, slovenski »New Deal«. Gospodarska, družbena in ustavna pogodba med ključnimi igralci, nekoliko izoblikovana že pred volitvami, kmalu po njih pa podpisana in konkretizirana. Torej pogodba o gospodarskih, družbenih in ustavnih strategijah in ukrepih.

Ključna je pogodba o sistemskih ter inštitucionalnih spremembah gospodarstva. Velik del našega gospodarstva danes le ima znane, tudi zasebne lastnike. Toda v resnici so zasebna podjetja pod močno kontrolo države. Ta sprega pa je za delavce najslabša. Proti resnično zasebnemu lastniku, ki deluje v lastnem interesu in za lastno odgovornost, se delavci lahko sindikalno organizirajo, štrajkajo. Ko pa je zasebni lastnik samo krinka za državno kontrolo, je položaj delavca dvakrat nemočen. Obvladuje ga državna prisila, zavita v zasebni plašč, to je zasebno-državni lastnik, delavec pa ne ve, na koga naj se obrne. Naj gre štrajkat - proti komu? Kam - pred vlado ali pred stavbo podjetja? Mogoče je v današnjem hibridnem zasebno državnem slovenskem lastniškem sistemu stopnja izkoriščanja večja kot je bila v komunizmu in kot je v sodobnem kapitalizmu.

Zato mora država mora postati spet država, kakršno pozna socialno-tržno gospodarstvo zahodnih demokracij. Ključ je v proizvodnih, produkcijskih odnosih, kot bi rekel stari dobri Karl Marx, pa tudi slovenski filozof Ivo Urbančič. Ni normalno, da država, katere naloga sta zagotavljanje reda in miru in javni servis na področjih šolstva, zdravstva in drugih javnih služb, posega v gospodarstvo in v lastninska razmerja, in da prek državnih bank (do)kapitalizira gospodarstvo. Pri čemer državna podjetja ne prinašajo dobička in niso konkurenčna, tako da jih mora država preko različnih vzvodov finančno nenehno zalivati. Zato je s slovensko državo kot lastnikom dokazljivo nekaj narobe. Duši svobodno gospodarsko pobudo in podjetniško iniciativo, konkurenčnost in zdravo gospodarjenje. V Sloveniji veliko neizkoriščene energije in idej životari pod prisilnim politično-državnim pokrovom, ki ga je treba odstraniti. Država ne sme več biti lastnica - slaba, neučinkovita, izkoriščevalska lastnica.

»Gospodarska pogodba« je ključna in bi morala določiti konkretne ukrepe v treh razvojnih smereh: Najprej vrnitev države v njene normalne okvire in sprostitev podjetniške pobude na podlagi omejitve in zmanjšanja državnih lastniških pristojnosti, privilegijev in monopolov. Torej nova inštitucionalna razmerja med podjetniško pobudo in državno regulacijo. Sočasno bi morala nova nacionalna gospodarska pogodba zagotoviti obe vrsti konkurenčnosti: Cenovno konkurenčnost slovenskega izvoznega gospodarstva ter konkurenčnost Slovenije kot države na globalnih tržiščih, se pravi njeno privlačnost za investicije in sveži kapital. Kdor resno načrtuje gospodarski razvoj, ki ustvarja nova delovna mesta, bo moral določiti ukrepe, ki bi povečali to notranjo in zunanjo konkurenčnost slovenskega gospodarstva in države kot njegovega inštitucionalnega okvira.

Z »družbeno pogodbo« pa je razumeti nacionalni dogovor o celoti že do sedaj znanih scenarijev reforme trga delovne sile, zdravstvene, šolske, univerzitetne, pokojninske reforme. Slednje sistemsko niti niso tako ključne, kot je gospodarska, a so pomembne in delno že preigrane. Tudi ustrezna pogodba o vsebinah slovenske socialne države, torej o reformah njenih javnih služb, pa terja natančna pogodbeno določila.

Zaveza nove slovenske Vlade:

dogovor o koncu slovenske tranzicije in o novem razvojnem ciklusu

Vse do vstopa novih igralcev v volilno tekmo, zlasti Državlanske liste Gregorja Viranta, je bila SDS vodilna stranka reformnih ukrepov in strategij, z izdelanim razvojnim programom in repertoarjem ključnih strategij za izhod iz krize. Vendar se je izkazalo, da model ene stranke z absolutno, celo ustavno večino za njeno strateško vizijo ni več izvedljiv. Nobena stranka za svoj program gospodarskih, družbenih in ustavnih reform, se pravi radikalnih sprememb za Slovenijo, na volitvah ne more dobiti dovolj močnega mandata. Brez dialoga, sinergije in dogovora o skupni strategiji za slovensko katarzo se zanesljivo ne verjetno ne bo zgodilo nič razvojno prodornega in uspešnega. Nujna je zavezujoča »pogodba« o vrsti konkretnih ukrepov.

»Nacionalni interes« in »neoliberalizem« sta si po svoji funkciji zelo podobni pojmi. Oba sta nalepki brez konkretne in razumne vsebine in služita za dnevno politično rabo. »Neoliberalizem« je pri nas slabšalna oznaka za normalno ekonomsko pamet, ki upošteva pravno urejenost in socialne korektive sodobnih tržnih gospodarstev. Podobno kot je »neokonzervativizem« slabšalna etiketa za socialno povezanost na podlagi vzgoje otrok v urejenih družinah na podlagi vrednot in izročil naroda kot kulturne in civilizacijske skupnosti. Kakšna je, natančneje aktualna propagandna funkcija teh ideoloških žigosanj? Slovenski hibridni, v preteklosti arbitrarne države ukoreninjeni sistem zavito prikrito razglaša: Vse obstoječe je dobro, monopoli so dobri, državna podjetja so dobra, tuja konkurenca je slaba, cehi in korporacije sistema javnih služb so nedotakljivi, svobodno tržišče je anarhija in kaos. Kdor misli drugače, je neoliberallec. Stran z neoliberalci. Tako enostavno je to, pa tudi učinkovito, dokler je medijski prostor skoraj vodotesno zaprt in zavrt v novorek simbolnih sprevračanj belega v črno, levega v desno, nazadnjaškega v napredno in oblastnega v svobodno. Že ob pogajanjih o programu izhoda iz krize se je potrebno zavedati, da ga bodo odvetniki statusa quo poskušali diskvalificirati za »(ne)liberalnega« navkljub nasprotnim argumentom in v nasprotju z empiričnimi dejstvi.

Kombinacija najslabšega iz komunizma in iz kapitalizma je skratka nasedla. Konkretno pa je nasedla Pahorjeva vladna in koalicijska barka, ki je predčasno zapustila poveljniški most. Med katerimi opcijami lahko izbirajo volilci v aktualnem predvolilnem času? Kakšna je predvolilna ponudba? Verjetno se bo po volitvah izoblikovalo v Državnem zboru le nekaj – dva ali trije – močnih stebrov odločanja o javnih zadevah.

Par dni po zgodovinski odločitvi za plebiscit na zboru Demosovih poslancev v Poljčah, novembra leta 1990, je bila objavljena ideja o »vladi narodne enotnosti«. Vendar današnje slovenske razmere niso toliko dramatične, da bi terjale tako izjemne rešitve. Lahko pa ugotovimo, da se bosta dosednji dvojici Janša – Pahor zdaj zanesljivo pridružili še stranki Gregorja Viranta in Zorana Jankovića. Kako močni bodo ti štirje igralci in kakšna bodo razmerja med njihovimi poslanskimi skupinami je težko predvideti. Zanesljivo pa je, da bo od njih odvisno reševanje slovenske systemske in razvojne krize. Niti ena stranka sama ne bo zmogla zbrati dovolj moči za ustavne spremembe. Niti si ne more obetati tolikšne relativne večine, da bi lahko sama oblikovala protikrizno strategijo..«

Če ne bo sinergije za novo slovensko ustavno, gospodarsko in družbeno pogodbo, optimizem glede slovenske prihodnosti nima zanesljive podlage. V tem primeru - kljub morebitnemu koncu recesije v svetu – se bo kriza v Sloveniji še poglobljala – tudi do točke, ko zna demokratični pokrov države odpihniti tudi spricho množičnih nemirov in temeljnih deprivacij slovenskih delavcev. Če bi se izkazalo, da je aktualna slovenska demokracija zgolj formalna in da ne izpolnjuje več poslanstva, da zna rešiti temeljne nacionalne probleme bolje od partijskih plenumov, potem bo cena končanja tranzicije večja. Tega pa si verjetno tudi slovenski politični

razred ne želi. Bolje bo zanj in za ljudstvo »ki mu služi«, da se vključi v nujne in sorazmerno korenite ter hitre ukrepe za rešitev iz krize.

Če pa bi se nadaljevala logika polnjenja – in praznjenja - državne blagajne in s tem krepitve države, bo kriza še hujša in globlja. Sistemski konflikt s strategijo statusa quo, ki so ga dolga leta zagovarjale stranke režima tranzicijske levice, je zato neizbežen.

Je pa za volivce ločitev ideologije od realnih razvojnih strategij dobrodošla. Daje jim nove možnosti. Razpira tržišče politične ponudbe in omogoča volivcem več racionalnih opredelitev, vzemimo: Med dediči partizanske generacije so nekateri liberalni, drugi pa ideološko nostalgичni. Nekateri katoliški volivci so tradicionalni, drugi moderno usmerjeni. Med slovenskimi »meščani« in »vaščani« so tako »levi« kot »desni«. Pri nekaterih volivcih prevladuje osebna in družinska, v preteklosti izoblikovana istovetnost. Drugi se na to požvižgajo in jih zanima predvsem aktualna poklicna in interesna izbira. In tako naprej. Ko se pojavi izbira, se ni več treba odločati le med dvema poloma. Tudi ni več možnosti, da bi se identitetna politika še obešala na strategijo razvoja Slovenije.

Zanimiv je tudi razmislek o koaliciji ustavne večine in širokega nacionalnega konsenza, če bi se veliki in verodostojni igralci bili sposobni najti na skupnem programu modernizacije in racionalizacije slovenskega ustavnega sistema ter pri pogodbi za Slovenijo; ne nujno tudi v skupni vladi.

Konec slovenske tranzicije se pravkar začne. S stališča dialoga in »Pogodbe za Slovenijo« je politično uravnoteženje na jasnih programskih podlagah in nevtraliziranje bipolarnega, levo-desno urejenega slovenskega sveta odlično. Jasno je, da je kriza ta proces pospešila, ker so strategije za izhod iz razvojnih problemov Slovenije postale tako akutne in urgentne. Ključno je, da se sprostijo zadržane, neizživete energije.

Slovenija pozna pravzaprav dvajsetletne razvojne cikle. Spomniti se je potrebno Kavčičeve tako imenovane liberalne vlade od 1967 do 1972 leta. Natančno dvajset let pozneje smo imeli ciklus emancipacije Slovenije v ustavno demokracijo in suvereno državo. Začel se je leta 1987 in trajal do leta 1992. Po dvajsetih letih smo spet sredi kriznega časa, ki terja temeljito preureditev gospodarstva, javnih služb socialne države in morebiti ustave, in ki se bo morebiti iztekel spet v sistemsko katarzo na pragu novega razvojnega ciklusa. V začetku sedemdesetih se je končalo s svinčenimi leti, z ideološkim in političnim betonom, ki sta ga nad Slovenijo in Jugoslavijo prikovala Edvard Kardelj in Josip Broz. Čez dvajset let je bila slovenska pomlad uspešna; sprostila je potenciale. V zadnjih dveh desetletjih tranzicijski procesi niso bili dokončani. Slovenska zgodba o uspehu se je izkazala za zgodbo o neuspehu in o zadržanem razvoju.

Sedanji avtor ne dvomi, da tudi sedaj ne bo šlo brez ponovitve preizkušenega modela projektnega in problemskega sodelovanja iz let 1990 in 1991 ter 2004.